

KUTYÁUR TÖRTÉNELMET IR

Gondolatok a nyelvjárások írásbeli megjelenítéséről

JUHÁSZ DEZSŐ

KIVONAT: Pusztay János professzor és Fábíán László költő úttörő vállalkozásba fogott 2020-ban, amikor egy-egy kisebb könyvvel jelentkeztek az irodalom és a nyelvi ismeretterjesztés határzónájában: saját nyelvi kompetenciájukra és dialektológiai ismereteikre támaszkodva egy-egy prózai és verses formába öntött alkotást tettek le a nagyközönség asztalára, nyelvjárásban írva. A művek az emlékezés és a népi kultúra megidézésének jegyében születtek, a személyesség hangján, az élvezhetőség és a jó ízlés kíváncsiságait is messzemenően figyelembe véve. A jól sikerült irodalmi alkotások szakmai értékelése részben az irodalomtudósokra, esztétákra vár, de lehet feladata a mérlegelésben a dialektológusoknak is. A magam részéről igyekeztem megtenni egy kis lépést ebben a folyamatban, hiszen a szóban forgó vállalkozások mások számára is példa értékűek lehetnek. Úgy látom, hogy a szerzők túlnyomó részben hűen követik a nyugat-dunántúli régió nyelvjárási szabályait, sőt az átlagosnál nagyobb töménységgel igyekeznek ezeket megeleveníteni. Írásom második felében egy olyan szabálycsoportot vizsgálok meg közelebbről, amely jól felismerhetővé teszi az ebben a régióban szocializálódott beszélőket: a mássalhangzók köznyelvtől eltérő zöngésítő hatását. Egy tudományos igényű nyelvjárási szöveggyűjtemény anyagára támaszkodva arra is felhívom a figyelmet, hogy érdemes lesz tüzetesebb fonetikai vizsgálattal feltárni, hogy van-e a köznyelvtől eltérően működő zöngésítő szerepe a nazális mássalhangzók.

KULCSSZAVAK: nyelvjárásban írt irodalmi alkotások, nyugat-dunántúli nyelvjárási régió, mássalhangzók zöngésítő hatása, Pusztay János, Fábíán László

Ha kimondom vagy leírom azt a szót, hogy *kutyaúr* – pláne, ha nagybetűvel és rövid *u*-val az *úr* utótagban –, akkor közülünk sokaknak jut eszébe Pusztay János tanár úr, illetve úttörő könyvecskéje, a *Kutyaúr még más történetek*. Tavaly épp a Magyar nyelvjárások napja meghirdetése alkalmával és az ünnepi rendezvénysorozat részeként hallhattunk részleteket ebből a számomra igen becses műből a szerző tolmácsolásában. Már addig is tudtam, hogy Pusztay János a nyugati végekről való, hiszen ezt a tényt nem rejtette véka alá, másrészt beszélgetéseink során leginkább a szombathelyi regionális köznyelvet használta, olykor át is lendülve a nyelvjárásias beszédnek ízes, egyéni beszédfordulatokat is bőven tartalmazó tartományába. Azt is tudtam, hogy nagyon sokoldalú, kreatív egyéniség, nemcsak a finnugrisztika, a szociolingvisztika, a nyelvpolitika, a tudományos ismeretterjesztés vagy az egyetemszervezés területén, hanem irodalmi hajlamai is vannak, de hogy nyelvjárásban írja meg a visszaemlékezéseit, ezt nem gondoltam volna. Ehhez bizony a regionális nyelvi kompetencián kívül tehetség és bátorság is szükséges! Ismerve ugyanis a nyelvjárások újkori presztízisének alakulását, valamint a tájszólások irodalmi felhasználásának korlátozott és „szűrt” voltát, ez a vállalkozás – a megbecsülendő előzmények ellenére – egyáltalán nem tipikus, hanem szinte unikális vagy legalábbis úttörő vállalkozás.

Ne felejtjük el ugyanakkor, hogy *Kutyaúr* történeteivel egyidejűleg egy másik könyvecske is megjelent egy évvel ezelőtt: Fábíán László *Gutaházi évszakok* című műve, amely sok hasonlóságot mutat a fentebb említettel. Tanulmányomban e két alkotást szeretném méltatni és elemezni, mivel úgy gondolom és remélem, hogy mintái lehetnek hasonló nyelvi és szépirodalmi próbálkozásoknak.

A két szerző tudomásom szerint jó barátságban és szellemi szövetségben van egymással. Ezt az is bizonyítja, hogy Pusztay János könyvének fűlszövegét Fábíán László írta – ugyanazon nyugat-dunántúli dialektusban –, Fábíán szövegét pedig Pusztay hangosította meg a könyvhöz mellékelt CD-lemezen. Hasonló hanghordozó egyébként a Pusztay-féle opuszhoz is készült, így az érdeklődő közönség multimédiás köntösben is élvezheti a zamatos szövegeket. (Ha van még CD lejátszására alkalmas eszköze...)

Külön tanulmány készülhet majd arról, hogy e papírra vetett visszaemlékezések milyen szépirodalmi vonásokkal, erényekkel rendelkeznek, milyen az

építkezésük, a stílusuk, illetve hogyan illeszkednek abba a vonulatba, amely prózai munkákba – például regényekbe, novellákba – illeszt népi szereplőket. Egy irodalmi elemzés feltárhatja, hogy a szerző hogyan szólaltatja meg a „nép” hangját, vagy a vidéki kultúra, életmód, táj milyen nyelvi és stíláriis köntösben jelenik meg (lásd pl. Mikszáth, Móricz, Illyés, Tamási Áron jellegzetes figuráit, helyszíneit). Ezek a korábbi műrészek valójában stilizált betétek, amelyek nem az egész művet fedik le, inkább meghatározott szereplőkhöz köthetők, és a nyelvjárást sosem próbálják teljes hűséggel visszaadni, csupán jelzésszerűen, az érthetőséget és az élvezhetőséget nem veszélyeztetve színezik az írói textust.

Ehhez képest a két szóban forgó könyv elejétől a végéig nyelvjárási szöveg, nemcsak módjával adagolva, hanem a lehető legnagyobb töménységgel, mintegy esszenciálisan adva a nyugat-dunántúli régió jegyeit. Ez a párlat olyan tömény és olyan aromás, mint egy kisüsti pálinka: kézzel szedett érett gyümölcsökből erjesztve, minden szeme átvizsgálva, szükség szerint megtisztítva. Persze itt-ott marad benne egy kis kesernyés maghájíz, furcsa vagy megmagyarázhatatlan buké, amelynek az eredetét csak a szerzőkkel való bensőséges konzultációk fedhetik majd fel. Az első körben azonban megpróbálok magam utánajárni a dolgoknak, és olyan technikai fogások mögé nézni, amelyek akár javíthatják is majd a következő füzetek ízét és tisztaságát.

Kezdjük távolabbról, vegyük szemügyre először a „csomagolást”! Pusztay könyve archaizáló dizájnt mutat: a borító elsárgult, kissé kopottas papír vagy pergamen benyomását kelti, a cím első betűje pirossal kiemelve, mint a kézzel írt középkori kódexben (ezt a filológia rubrumozásnak nevezi). A betűk szép metszésűek, kicsit cirkalmasak, az *úr* szó régiesen *Vr*-nak írva, a dátumozás is archaikus: *Anno Domini 2020* (bár a régi könyvekben az évszám jelzése inkább a római számokkal történt), az előszóban pedig megtaláljuk az ismert latin („deák”) fordulatot: *lector salutem* ‘üdvözet az olvasónak’. A könyvben fényképek is vannak, de csak fekete-fehérben, kicsi méretben, és inkább dokumentarista egyszerűségben, mint a dekoráció szándékával.

Fábián könyve ezzel szemben modernizáló: a borítón négy színes kép, nonfiguratív ábrázolásokkal, mintegy ablakszerű összeillesztéssel. Belül ezeket a fényképeket látjuk viszont teljes oldalkitöltéssel, a négy évszaktól szimbolizálva, jó minőségű papíron. A modernitást sugallja a szövegtagolás is, amennyiben

a mondatok kisbetűvel kezdődnek, és többnyire nincs a végükön írásjel. (Ha mégis, annak modális kiemelő szerepe van: kérdő- vagy felkiáltójel.)

Ezek után nézzük a nyelvi „beltartalmat”, azon belül is a helyi nyelvjárás megjelenését! Mielőtt részleteiben hozzáfognánk, érdemes egy lényegi körülményre felhívni a figyelmet. A szakfolyóiratokban, monográfiákban, szótárak, nyelvatlaszok függelékében megjelenő népnyelvi szövegek hangzó formában, beszédprodukcióként születtek meg, és a technika egy adott fokán már kötelező tartozékuk volt maga a hangfelvétel is. A beszélők az elvárás szerint autentikus adatközlők voltak, akik anyanyelvükként vagy kizárólagosan, vagy elsődleges nyelvváltozatként sajátították el a nyelvjárást, és többé-kevésbé tipikusan képviselték egy szűkebb közösség – jellemzően egy falu – beszélt nyelvét. A riportok keretében rögzített felvételek bár tartalmazhattak folklórbetéteket (pl. verset, éneket, mondókát stb.), alapvetően spontán szövegműveket hoztak létre. Ezzel szemben a tárgyalt könyvek nem spontán szövegek, hanem irodalmi alkotások, írásban születtek meg, a szerkesztettség magas fokát mutatják, és valószínűleg többszöri átfésülésen estek keresztül. Szó- és formaválasztásukban az is kiemelt szempont volt, hogy a megszülető mondat milyen töménységben képes példázni a helyi nyelvjárás jelenségeit. Ha tehát megmérnénk egy idős beszélő nyelvjárásiasságát egy nyelvi vagy néprajzi riportban, vélhetőleg nem érné el a Pusztay- vagy Fábíán-féle szövegek töménységét. Vagyis ilyen sűrűségű nyelvjárási beszéd élőnyelvi környezetben már aligha található. Mondhatnánk azt is, hogy ilyen már csak a mesében létezik, vagy más szóval: ezek a kis alkotások bár művi, mégis muzeális darabok, eszmei értékük magas – feltéve, ha hitelesen adják vissza azt az alapot, amelyből kinőttek.

De mit jelent a hitelesség? Ebben az esetben azt, hogy az irodalmi szövegbe beleszótt nyelvjárásiasságok a helyi dialektus szabályait követve jelennek meg. Valódi és jelentésbeli tájszók esetében leginkább a szókölcsönzés a biztos megoldás, amikor tehát kész elemeket veszünk át a nyelvjárás szókincséből; alaki tájszóknál azonban elég egy létező hangtendenciát működtetni egy közismert szón, vagy egy archaikus toldalékot alkalmazni. Kérdés viszont, hogy mennyire legyen a hangtendenciák működtetése automatikus, egynemű és kivételtelen. Az élőnyelv ugyanis – különösen a nyelvjárások mai visszaszoruló állapotában – rendkívül változatos: széles skálán mozoghat a köznyelv és az archaikus táji

változat között. E tekintetben úgy látom, hogy a szerzők törekedtek a minél tisztább és minél töményebb nyelvjárásiasságra, minden lehetőséget kihasználnak azok tükröztetésére.

Jó látni például a zárt *ë*-zés szinte kifogástalan jelenlétét, de némileg sterilnek tűnik a nyitódó kettőshangzók automatikus bemutatása: minden *ó* = *uó*, minden *é* = *ié*, minden *ő* = *üő*, miközben lehetne például *uo*, *üö*, *ië* is. Sebj – mondhatnánk –, így legalább minden olvasó megtanulja a penzumot, mire a könyvecskék végére ér. Amire viszont kísérlet sem történik, a régióra ugyan csak jellemző *ä* megjelenítése. Ez a köznyelvi *e* helyén gyakran felbukkanó legalsó nyelvállású hang azonban valószínűleg ritkább a diftongálásnál, szeszélyes megjelenése inkább zavart okozna a laikusok számára, és az artikulálása is változatos: egy finom nyíltsági skálán mozog az alsó és a legalsó fok közötti tartományban. A nyelvjáráskutatók számára azonban ez nélkülözhetetlen ismertetőjegy a nyitódó diftongusokkal és a *v* zöngésítő hatásával társulva a nyugat-dunántúli beszélők fonetikai azonosítására.

Í-zés van, bár Pusztay könyvében szerényebb mértékben, *á* utáni *o*-zást viszont meglepő módon nem találtam (hiányzik tehát a régióra egyébként jellemző *házo*, *lábo*, *járnok*-féle ejtés). Kisebb tendenciák közé tartozik az *al*, *el* (*ar*, *er*) szótagok helyén megjelenő, egyfajta pótlónyúlás eredményeként értékelhető polifonemikus *ā*, *ē*. Pusztay felhasználja az egyezményes magyar fonetikus írásban rendszeresített betűket, pl. *hāgass*, *nyēt* (P8),¹ *foglānyi* (P68), *kiēpzēnyi* (P18), *mēgművēnyi* (70), Fábián azonban betűkettőzéssel adja vissza a speciális hosszú hangokat: *figyeetig* (F52), *cipeenē* (F61), *keetek* (F66), *meere* (F78), sőt az *ē* megkettőzésére is van példa: *sziēgyēēni* (F70). Találtam Fábiánnál egy ezzel kapcsolatos furcsaságot: néhány helyen ugyanis az eleve hosszú *á*-t kettőzi meg: *száát* (*a pihe*) (F70), *száát* (*vuóna*) (F78). A betűkettőzés feltehetőleg az eltűnt *l* hang reminiscenciája, az viszont kétséges, hogy a normál *á* hosszúsága valóban megkettőződött-e. A magyar dialektológia ismer ugyan ultrahosszú magánhangzókat, de ezek emfatikus természetűek: *naháát!*, *áá*, *dehogy!* Az idézett kontextusban levő szó azonban semleges hangulatúnak tekinthető.

1 A továbbiakban Pusztay példáit P-vel, Fábián példáit F-fel jelölöm, megadva az oldalszámot is.

Áttérve ezek után a mássalhangzók problematikájára, érdemes a tárgyalásra kiszemelt jelenségeket kettéválasztani. Az egyik kérdéskör jelöléstechnikai, a másik a nyelvi hiedelmek és a valóság viszonyát érinti.

Problémát szokott okozni nyelvjárási lejegyzésekben, hogy a közzétevő használja-e a magyar helyesírás egyik archaikus betűkapcsolatát, az *ly*-t. Tudva-levő, hogy ez sokáig a közmagyarban is ejtett palatális *l*-et jelölte, azonban az archaikus hang az újmagyar korra néhány elszigetelt nyelvjárásba húzódtott vissza. Köztudomású, hogy a Dunántúlon depalatalizáció következett be, így jött létre az *ly*-ek helyén mutatkozó *l*-ezés. A tárgyalt könyvek ezt a váltást gond nélkül tükrözik: *ollankor* (P30), *helésztiék*, *Szombathelén* (P92); *ollan*, *mëllen* (F52), *folton* ‘folyton’ (F32), sőt az *l* + *j*-ből származó *ll*-eket is: *allába* (P87), lásd mégis Fábíánnál: *huógolyuóve* (64). (A nyelvjárások többségében *j*-vé váltak a palatális *ly*-ek, így a lejegyzésben is ezt kell az adott helyen tükröztetni: *ijen* ~ *ijjen*, *mijen*, *fojik* stb.)

A legtöbb következtetlenséget a mássalhangzók egymásra hatásának jelzése okozza. A profi nyelvjárási lejegyzésekben nem lehet kérdés, hogy azt kell leírni, ami hangzik, vagyis jelöljük a részleges és teljes hasonulást, az összeolvadást, kiesést, függetlenül attól, hogy a szóban forgó reflexek többsége ugyanúgy működik a nyelvjárásokban, mint a köznyelvben. A két szerzőnk is hajlik arra, hogy így járjon el: *aszt* (P91), *hanguladba* (P92), *ëccër* (P31), *ithoni* (P91), *nekikesztünk* (P48), *tezsbe* (P66); *aszt*, *bolongyára*, *as’së* (F73), *gondoskonnyi* (F56). A közkeletű mássalhangzó-hatások jelölésének megvan az az „optikai” velejárója, hogy a laikusok ezeket is a nyelvjárás köznyelvtől eltérő tartozékának vélik. (A szépírók korábbi hasonló eljárásait a dialektológiai szakirodalom betűnépiességeknek nevezte.)

Az említett reflexek szavak között is működnek, feltéve, ha nincs kiejtésbeli megszakítás, kisebb vagy nagyobb szünet (a nyelvjárási hangfelvételek lejegyzésekor a szünetek jelölése kötelező, egy vagy két virgulával). Példák: *nagyop kárt*, *kuórhász kertyin*, *Űh’hogy* (P43), *roz bort* (P91), *lëhetëd bennë* (P102), *utám’mëg* (P92); *szomsziéggyerërekke* (P77), *hidek szíël* (F49), *köt száát* ‘köd szállt’ (F78), *as’së* (F38), *esz lezsd mëg* (F66). Az ellenpéldák száma azonban ugyancsak bő; szó belsejében: *kocogtattam* (P22), *hintasziékbe* (P54), *szüőnyegkloffuló* (P77), *mëgfenyëgetëtt* (P82), *Sopronbu* (P82); *buótbá* (F42), *keringtek*, *falukbu* (F52).

Szavak között: *ahun most* (P72), *köllött beleöntenyi* (P76), *füöd füösüő* (P23); *szomszíd falubu* (F39).

A szerzők nagy figyelmet fordítanak a régióra jellemző, a köznyelvből hiányzó jelenségre, a *v* zöngésítő hatására: *ödvenes* (P75), *huzsviétho* (P77), *od vuót* (P60), *sikerëzs vuót* (P91); *izs vëhecc* (F42), de vannak elmaradt esetek is: *is vuót* (P20), *is vuóna* (P48), *Margit vuót* (P33); *viénasszonnak valuó* (F74).

A mássalhangzók témakörében említék meg egy olyan jelenségcsoportot, amely véleményem szerint – legalábbis arányait tekintve – ellenkezik a nyelvi valósággal. Ezt úgy nevezném, hogy túlzott zöngésítés. Ennek első csoportja abból a hiedelemből² táplálkozik, hogy a nyugat-dunántúli régióban nemcsak a *v* zöngésíti a köznyelvtől eltérően az előtte álló mássalhangzókat, hanem a nazálisok, az *m*, *n*, *ny* (olykor az *l* likvida) is. Bizonyára sokan ismerik azt a mondókát, hogy *Vas megye, Vazsvár, ott terem a legvár*. A *Vazsvár* és a *legvár* mutatják a *v* zöngésítő hatását, de a többek szájából elhangzó *Vazs megye* csupán analogikus, a helyi paraszti lakosság nyelvében nem élő forma, a mondóka másik két szava hatására. Elolvastam a *Magyar nyelvjárási olvasókönyv* (Hajdú–Kázmér 1974) régióbeli szövegeit, de csak két gyanús esetet találtam: Hegykő példaszövegében van egy *mind mast* és egy hasonló *mind mas* ‘mint most’ szókapcsolat. Ebben azonban a *mint* kötőszó *t*-jét nem a *mast* határozószó *m*-je zöngésíti, hanem ettől függetlenül ilyen az alakja. Erről meggyőződhetünk abból is, ha fellapozzuk Imre Samu *Felsőőri tájszótárát* (1973) és Balogh Lajos *Büki tájszótárát* (2016), amelyek regisztrálják a kötőszó *d*-s ejtését. Ehhez képest a két könyvecske ontja az ilyen kapcsolatokat: *Mázsnap* (P54), *mázs napokon* (P55), *mozsnai* ‘mosni’ (P25), *mazsma* (P57), *Id lehetett* (P16), *okvedlenyü* (P31); *izs, mer* (F47), *figyeetig, mëllen* (F52), *izs mongya* (F78), *izs mosta, izs nëm* (F49), *izs mëg* (F32), *kodzma* (F41), *magugnag* (F73), *foktág mëg* (F67), *előd miég* (F18).

Nyelvjárási szövegek (lásd pl. Guttman–Molnár szerk. 2006) és nyelvatlaszok példáinak sokasága mutatja, hogy az abszolút szóvégi zöngétlenedés és a zöngétlen mediák legjellegzetesebb területe a Nyugat-Dunántúl, ehhez képest a két könyvben a legfurcsább szóvégi zöngésedéseket találjuk: *vonad, melledd*

2 A *Vazs megye*-féle nazális zöngésítés társadalmi-kulturális háttéréről legújabbán lásd Báth M. 2022.

(áll), *Enneg, lèhed* (P16), *fogadodd* ‘fogadott’ (P21), *beliépèdd* ‘belépett’, *igèncsag* (jó) (P32), *neküng is* (P15); *el izz* (*porlattak*) (F72), *mazsd* (*is*) (F33).

Ezeket látva nem hagyott nyugodni a kíváncsiság: egy kisebb mintavétel erejéig meg kellene nézni, hogy a nyugat-dunántúli régiót bemutató tudományos nyelvjárási szövegközlésekben miként működik a „zöngétlen mássalhangzó + *m*, *n*” hangkapcsolat. (Az egyéb hangtársulásokat, pl. az *ny*-et, *l*-et tartalmazókat, ezúttal nem vizsgálom.) Azaz a helyi dialektust anyanyelvjárásként is ismerő nyelvjáráskutatók – zömmel a szombathelyi főiskola nyelvészei – észleltek-e zöngésüléseket a jelzett pozíciókban. A kiszemelt szöveggyűjtemény a már hivatkozott mű: *Népi beszélgetések Vas megyéből* (Guttmann–Molnár szerk. 2006).

A kötet előszavában a szerkesztők megjegyzik, hogy a lejegyzéstechnikában vannak kisebb eltérések: „A szövegek lejegyzése alapvetően az egyezményes magyar hangjelölésre támaszkodott, de szerzőtől függően hol árnyaltabb, hol egyszerűsített a transzkripció. A különböző időpontokban rögzített szövegeknek nem mindig egységes átírásában a lejegyzési eljárás mód szakirodalmi változatainak hatása is tetten érhető.” (Uo. 6.) Belelapozva az egyes közzétévők lejegyzéseibe, úgy látom, hogy az említett „finomságok” főleg a magánhangzók hangszínének és időtartamának a jelölésében mutatkoznak meg; ezek azonban a nazálisok zöngésítési mechanizmusait alig érintik (legfőlebb a nagybetűvel visszaadott zöngétlen mediák felbukkanását érinthetik). Van azonban egy olyan jelölésbeli eltérés, amely közelebből érinti a szomszédos mássalhangzók lehetséges egymásra hatását, ez pedig a szünetek feltüntetése. Az egy vagy két virgulával jelölt rövidebb vagy hosszabb szünetek ugyanis – legyenek azok szavak között vagy szavakon belül – megakadályozzák a hasonulások, összeolvadások, rövidülések egyébként kötelező megvalósulását, így a zöngesség szerinti hasonulást is. A szünetjelölés elhagyása csak a két szerkesztő, Molnár Zoltán és Guttmann Miklós közléseiben figyelhető meg: ők nyilván egy régebbi és egyszerűsítő lejegyzési hagyományt követtek.

A fenti körülmények miatt úgy döntöttem, hogy négy szövegközlésből emelek ki 5-5 oldalt vizsgálatra: kettőt az említett szerkesztőktől, kettőt pedig a szünetjelölést is érvényesítő munkatársaktól, konkrétan Kolláth Annától és N. Markó Juliannától. A szünetjelölés nélküli szövegekben nyilván előfordulnak olyan szótalálkozások is, amelyek között azért nem állt fenn a zöngésülés lehetősége, mivel az elhangzáskor az érintett szavak között megszűnt a hangoztatás

folyamatossága. Közismert dolog ugyanis, hogy a mássalhangzók egymásra hatása szóhatáron is működik, feltéve, ha nincs szünet a lexémák között.

Íme, az eredmény:

Molnár Zoltán Miklós szövegközléséből, Dozmatról (a példák az előfordulás sorrendjében; i. m. 8–12)³:

- a) Szó belsejében: *ácsmunkába, a zasszonyoknak.*
- b) Szavak között: *ot mindēn; kovácsm^helt, disznuoszáll^uókat; tehenek mellett; zanyadiszn^k mēnteg (belē); Mink, min^s (dolgosztunk); it mendē; annak most; löpköttek mⁱe; madaraka^l megim; v^uot nekijük; ot nincs; is megmondom; ezēket mindi; hozzvagyok ny^üövö; tellenek mast; a zegisz mezz^üöt; Hát mi; elinēkülök nekijjē; gyuogyitt nēm; amit maga; but mēg; gy^uoccērt mēg; mas mēg; kezemet nēm; Azel^üöt mēg; vo^lt nekijjēk; fájok, mēg; lapos, miko; Asz magam; it mēgin; beszegis mē^k.*

Guttmann Miklós szövegközléséből, Náraiból (16–20):

- a) Szó belsejében: *Csikuozásná; kocsmábo (2x).*
- b) Szavak között: *eszkott mēnnyi; osztán^ék miko; hazagyütt monta; hotyhát mit; Aszt nēm; lovakat mⁱért; jászufát mēg; asz nēm; fekütt, nēm; ezēk mēntek; többet, mikor; Azelőtt mēg; hát nēm; Gábort, – nēm; gyujcs mēg; vuot nēm; tudott miég; kiküdütt mindēnkit; adott nekijjē; hát mēktaláto; köllött neki; csinát nekünk; köllött neki (2x); ivott, mēg; évütt, mesētē; apádot, mikor; hát micsinyállunk. Nēm?; Kiérdésztk mi-kor; Hát mit; másik nap; vuotak mindēn; lehetütt. Mink; aszongyák. Ni; hát nēm; zannyok majnēm; gyerekēknek majnēm; eszokok mēnni; Mondok, mer; Hát mást; lét Nároji; Ott minálunk; vuot nēm.*

Kolláth Anna szövegközléséből, Zanatról (71–75):

- a) Szó belsejében: *kocsmárosoknak; valamējiknek; Prisznyákiēkná; kas-mir (2x).*

3 A kisebb jelentőségű, hasonulást nem érintő fonetikai variánsok jelölésétől eltekintettem.

- b) Szavak között: *mastanyiak, mēk; ^hát má; beszít, mind; hát má; sok mindēn; levegüöt, nēm; ⁱés mind; gazdának mēgvuot; ezek mⁱ; harminc-negyven; tartottak, mer; harmadik nap; gyerek, mēg; v^uot, na; udvarunk, mēg; mas má; Pecölik, mer; öregapánk mēg; ezek mēg; lehető mēkkülömbösztetni; teccēt mēnni; is nagy; mas má; mēgis mēgunnya; alat mēg; gyerek, nagyoⁿ; játik mēg; idüös, mind; v^uot, mer; hát nēm; is mindēhho; sok mindēn; v^uot munkahej (2x); v^oot [!] mindēnfēlē; tengēt mindēnki; is mongya.*

N. Markó Julianna szövegekészítéséből Szelestéről (90–95):

- a) Szó belsejében: *parasztokná; Vargájjékná¹; várt mindēnk (2x);*
 b) Szavak között: *amēl^k napon; lēarattuk, mer; a zárpát marokra; köllö^t, mer; mēgázot mēg; vetemínyeket, mer; lēd mēgolvazsva; táblát mēgin; aszt mindig; lehető^d mázsba; lēt mēkcsináva; vuod más; kötözis mēgin; hát más; dehát mēkszünt; választottak mēg; báloszalmakazlokat mēg; lehet níznyi; választottak nagyobb; tartozott, más; ük mēntek; köllött mēnni; ük mēg; hát mēgis; azok mēgin; lētt. Mindaddig; csinállák mēG; házshejet, mēg; mēkhát most; it mēktartották; tartották mēg; ot má; vendiéglatás nēm; ot nēm; hát nēm; gazdák nēm; azok magok.*

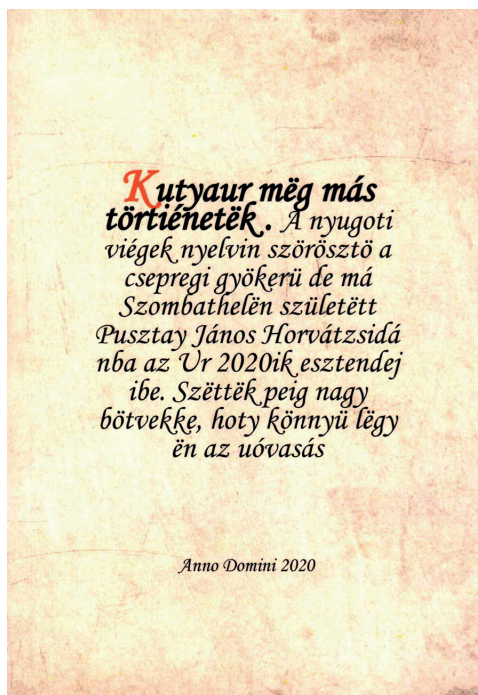
Összegezve: a négy közzétett szövegeiből csupán N. Markó Julianna mintájából került elő három példa az *m* nazális zöngésítő hatására: *lēd mēgolvazsva; lehető^d mázsba; vuod más*. Ez töredéke az ellenpéldák számának, ugyanakkor ráirányítja a figyelmet a gyűjtések során készített hangfelvételek fonetikai elemzésének fontosságára: vajon tényleg az hallható az adott helyeken, amit a lejegyzők rögzítettek? (Mind a példák, mind az ellenpéldák vonatkozásában.) Ha létező tendenciáról van szó, ennek mi lehet a területi megoszlása?

Pusztay tanár úr könyvének van egy témába vágó fejezete, amely *A nyelvjárásru* címet viseli. Ebben külön kitér a zöngésítésre, de csak nagyvonalúan, inkább az anekdota szintjén. Elrettentő példaként idézi a büki vasútállomás helyi hangosbemondóját, aki szinte minden mássalhangzót zöngésített. Idézem: *Zsopron déli bályaudvarról zēmelyvonad érgēzig a mázsodig vágányra ézs indul dovább Zombadhelyre...* A hozzáfűzött megjegyzés: „Hát, asszēm, enneg

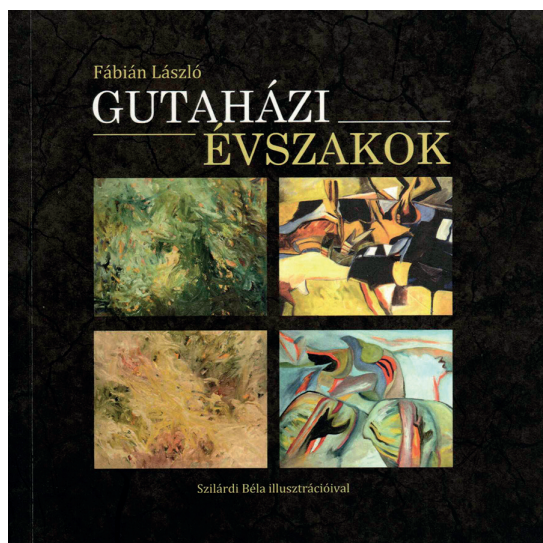
alaptján rászuógátunk a csufuókodásra, peig a helzet nöm ennyire rossz.” (P17)
 Én is csak megerősíthetem: valóban nöm ennyire „rossz”. Süőt! A kezdeti iér-
 deklüdis foltatást kíván!

Hivatkozott irodalom

- Balogh Lajos 2016: *Büki tájszótár*. Második, bővített kiadás. Kiadja Bük város Önkormányzata és a Magyar Nyugat Könyvkiadó, Bük–Vasszilvagy.
- Bárth M. János 2022: „Vasz megye, Vaszvár” – Egy nyelvjárási jelenség különös története. *Édes Anyanyelvünk* 44/5: 9–11.
- Fábián László 2020: *Gutaházi évszakok*. Szilárdi Béla illusztrációival. Savaria University Press, Szombathely.
- Guttmann Miklós 2006: Nyelvjárási szöveg Náraiból. In: Guttmann Miklós – Molnár Zoltán (szerk.): *Népi beszélgetések Vas megyéből*. Berzsényi Dániel Főiskola, Szombathely. 16–67.
- Hajdú Mihály – Kázmér Miklós 1974: *Magyar nyelvjárási olvasókönyv*. Tan-
 könyvkiadó, Budapest.
- Imre Samu 1973: *Felsőőri tájszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kolláth Anna 2006: Nyelvjárási szöveg Zanatról. In: Guttmann Miklós – Mol-
 nár Zoltán (szerk.): *Népi beszélgetések Vas megyéből*. Berzsényi Dániel Főis-
 kola, Szombathely. 71–81.
- Molnár Zoltán Miklós 2006: Nyelvjárási szöveg Dozmatról. In: Guttmann Mik-
 lós – Molnár Zoltán (szerk.): *Népi beszélgetések Vas megyéből*. Berzsényi
 Dániel Főiskola, Szombathely. 8–16.
- N. Markó Julianna 2006: Nyelvjárási szövegek Szelestéről. In: Guttmann Miklós
 – Molnár Zoltán (szerk.): *Népi beszélgetések Vas megyéből*. Berzsényi Dániel
 Főiskola, Szombathely. 90–105.
- Pusztay János 2020: *Kutyaur még más történetek*. Anyanyelvapolók Szövetsége,
 Budapest.



1. kép. Puszta János könyvének borítója



2. kép. Fábián László könyvének borítója